

I.

Genom varsel, förebud och vård, genom syner, drömmar o.dyl. tänkes det fördolda kunna bli uppenbart utan att människan därför behöver mera än iakttaga, avläsa, tyda de varslande företeelserna. (Spådom, då människan själv föranstaltar uppenbarelsen, kommer att behandlas i senare frågelista.) Det fördolda är ofta något som rör framtiden, men det kan även röra något i den närvarande tiden eller i den förflutna.

Denna frågelista avser att söka få fram berättelser, talesätt och ord, som ha att göra med nu antydda traditioner. Genom att få uppteckningar, som så noga som möjligt återge det folkliga uttryckssättet och tänkesättet, skall det bli möjligt att klarlägga de äldre folkliga uppfattningarna om händelseförloppet i tillvaron, om sammanhanget i det som sker (händelsernas inbördes förhållanden) samt uppfattningen om att något sker i det som synes ske. Denna frågelista utgör sålunda en direkt fortsättning på frågelistan M 9 Öde, lycka vedergällning. Den skall i sin tur efterföljas av frågelistor om spådom samt om väderleksmärken m.fl.

1. Finnas i ortens tradition uttryck för att händelser på något sätt förebådas, varslas? Anför hela exempel, så att uttryckens innebörd blir klar! Ex.: Flyger en fågel in i stugan bådar det lik. Ä bedär full nego (det före-bådar väl något). Ä bedär full fer nego; henn ska då ä da bådes fö. Må säj vännd eta beder fö (måntro vad det där före-bådar). Förvåna (förskräcka någon med onda förutsägelser). När katten river sig på högra ögat stundar det för karl, river han sig på det vänstra, stundar det för kvinna. Ä dä nåed värt mä dä att kometen ska båa bonnakri? Va månar dä (vad bådar det)? Hä hages (det hugas) att det kommer främmande, säga vi, då det kliar i näsan eller i hakan. Nu klår jag ihjäl någon skäggegubbe (säges, när det kliar i hakan och man kliar sig på detta ställe). Hä tegas en kar, en kvinna (det anar mig att en karl, en kvinna är på vägen hit. Dessa förutsägelser ske alltid av kvinnor, vilka av en viss känsla eller stickning i någon kroppsdel pläga förutsäga ankomsten av någon tillhörande det ena eller andra könet.). Om det kliade i baken sade man: Dä tegas gott smörköp i år. Det teknade hemma (hördes ljudet av hästskjuts, en knäppning i dörrlåset etc. innan far kom hem). Mycke kafesump, som flyter i koppen, betyder många friare. Te hetta en ettöring dä betúr otur. Stjärnskott tyda (betyda) dödsfall. Mötte man en ekorre varslade detta om otur. Skär eller hugg allri kärs (kors) i någe, dä spår lik. Om man väger el. mäter upp någonting och vikten (måttet) utan vidare blir exakt, säger man t.ex. ä jer vor likkt i allär skull veg epp neran mer at däg 'det här ser ut som om jag aldrig skulle komma att väga upp något åt dig mera' (den talande anser händelsen bådas för hans egen snara död). Då barn krypa på alla fyra och titta sig mellan bena, så spå de död. Det spörjer dött, säger man, då eggen vänder sig uppåt på en bordskniv, då man lägger den på bordet. Råven spörjer döde. Det spökas före (t.ex. då man slår huvudet i spiskygget, vilket betyder, att någon skall dö).

Andra uttryck (verb): det ger till känna, det varnar för.

E spår dodan nänn (det spår döden för någon, t.ex. om man håller på och ser på varandras händer). Ta inte in lingo ve lingo, ris,

2. Hur benämnes enligt ortens språkbruk ett sådant förebud eller varsel? Om en katt eller ekorre sprang över vägen, var det ett dåligt förebud. E wa förbuäd a dyö dar uälukkun (det var ett förebud till den där olyckan). Forrebå (förebud), hade somliga personer. an e sevvol, se an a ferbe 'han är sådan, att han har förebud'. Förfäl, syn som förebådar något, som skall ske. Meteorologiska företeelser anses såsom förfäl till krig. Det kan hända att man hör att det tar i dörrn och så där innan nån kommer. Det kallas för varsel. Man sa "oknytt" om sånt där (knackningar före någons ankomst); det har hört till det bättre (finare språkbruk) att säga varsel. Di ok på isen å fick se ett par danse om på isen å så ok di i e vak. Då ä förebråelser. Då ä klar sanning. Föribråälsär (varsel). Om det bränner vid i grytan för en, så är det ett tecken på att man är kär. Om man är varm om händerna, är det tecken på, att ens hustru (1. man) tänker på en. Om det hettar i kinderna på en person, är det ett tecken till, att någon talar om honom. Då hunden vädrar efter backen och tjuter, då dör någon. Och det är ett märke, som är stoppande (säkert). Om det växer nässlor på gravar, det är märket på att den döde inte var salig. Det stod ett ljus och brann, då någon skulle dö, och när ugglan ropade: "Klä vitt!", så väntade hon ut någon. Det var säkra märken det så. Tre knackningar på fönstret: bud från döende broder. Att de sjuka hicka, det är ett dödsmerke. Han är så sjuk, att han har frödtappen på munnen (den sjuke måste då dö). Får en på sig ett klädesplagg vrängt, är det ett dåligt mark.

3. Hur uttrycker man det förhållandet att gårdsrå, skogsrå, sjörå, tomten, värden och andra övernaturliga personliga väsen, varsla eller varna? Ex.: I Ljungseröd i Vitaby brukade skaufolket hålla vakt om kreaturen, och hade de gått ner sig eller fördärvat sig på något sätt, så kallade alltid skaufolket och sade, var det hade hänt. Det går före (varslar för kommande. Man tror det vara tomten eller "starkt rå"). Ve Borggård, där hadde di e svart fröken, som viste sej, när de va nån olycka som skulle hända. Gårdsrådet förevånar, där det är starkt, hemfolkets ankomst. Ja' vet inte em mjölnär'n fick reda på't (att kvarnrådet hade visat sig), men frampå försemmörn mol mjölnär'n ihjäl sä. De så ut sem de skulle vart ett förebud eller ett varsel, när kvarnråt visa sä den gången.

4. Ibland äro uttrycken opersonliga, ehuru väl personliga väsen kanske även då gärna tänkas stå bakom varslet eller varningen. Ex.: Min farfars dräng kela mycke på en botten, som låg inni skogen ett kort stycke från stuga hans. Där sa då allti te, så han kunne stå i snickarboa å snickra hela dagen fast mila va påsatt. En gång framåt midnatt, när jag låg och kolade, så blev det ett slag; det slog till så kojan riktigt skalv. Jag blev rädd, men jag hade hört talas om, att det finns milor, som står på väckbottnar, det väcker kolaren, om det blir fel på milan.

5. Förutom de nu exemplifierade uttryckssätten finnas i folkspråket en rikedom av bildlika uttryck, poetiska och symboliska talesätt (liknelser, metaforer, kenningar), som uppstått ur folkfantasiens behov att finna karakteristiska, målande och gripande uttryck

för varselföreställningarna. Ur bildspråket (personifikationer o.dyl.) kan sedermera ytterligare föreställningar ha utvecklats sig.

Vid uppteckningen av de bildlika uttrycken iakttagas att det folkliga talet noga följes samt att nödiga förklaringar bifogas. Viktigt är, att man tydligt kan se vad som är det folkliga uttrycket och vad som är upptecknarens tillagda förklaring. När så ske kan, bära hela berättelser, samtal o.dyl. upptecknas, vari dessa uttryck förekomma i sitt rent naturliga sammanhang. Historien, berättelsen, samtalen återges då helt och hållet så som sagesmännen framställt dem. Förklaringarna kunna då sättas inom parentes efter berättelsen. Exempel på bildlika uttryck av olika arter: Har den döde öppna ögon, ser han efter anhöriga, som snart ska dö; högra ögat öppet - en man kommer att dö, det vänstra - en kvinna. Ljuder kyrkklockan i långsam takt - går likgång - spår den lik. Ta inte in enris, dä läktär lik. Om den yngste medlemmen av familjen nyser under julaftonsmåltiden nyser han ut den äldste, som kommer att avlida under det kommande årets lopp. Om en fågel hackar på fönsterkarmen, så hackar han ut en död. Fågel på fönsterbandet tittar ut någon. Du ska inte titta ut för alle mor, sade man till barn som bockade sig ned och tittade bakåt mellan benen. Sorken skjuter ut någon då han skjuter framme vid husen. Såningsmannen sår grav åt sig, när han sår en blindfåra. När man knäpper kläderna omaka säges det, att man knäpp dell brännvins. Det är väl meningen att man kommer i någon fylla. När flickan vilar på soporna, vänder friarn i farstun. Om man möter soporna, har det lycka med sig. Skrattar man mycket utan orsak bådar det död. Död bådar det, om det blir mycket folk samlat efter kyrkvägen eller när man far från fäbodarna. Hungerkvarn - ett dån i luften, likasom av gående kvarnstenar, vilket tros förebåda dyr tid och hungersnöd. Iskvarn i älven, när isen går om våren, bådar hårdår. Om man sådde och därvid lämnade en del av fältet obesått, sades att man hade lämnat en gravplats. Man skyndade att beså den. Folk trodde att någon skulle dö då dödsuret (väggtickans) tickande hördes. Likugglan väntar död då hon kommer till gården. När göken ropar nära gårdarna, bådar det död; likaså bådar det död, när skatorna skratta vid gården. "Ja, nu lever du inte längen, Edith (sade modern till flickan som bakat en bulle med hål i liknande en likkista), för här har du gjort likkista åt dej i bullen". Flickan dog verkligen året därpå. Gravölssprickä (spricka i bröd, till följd av stark jäsnings). Om katten sätter upp en gäst d.v.s. tvättar sig och därvid lägger upp det ena bakbenet på nacken, kommer oväntat främmande. Går hårfästet ned i en enibb i pannan, kallas den änkesnipp, den som har den kommer att förlora sin make. Den som har ögonbrynen ihopvuxna skall drunkna. Om man har en vårta, så sittande att man ej kan se den, blir man ej gift; men skulle man möjligen ändå bliva det, blir man åtminstone otvivelaktigt enkling eller enka: enkevårta. Där ä en dörånn (dödrand i bröd). Bruna fläckar på naglarna kallas dödsfläckar, ty de ska förebåda dödsfall bland ens bekanta. Slår det upp en blomma på tungan, så ljuger folk på en. En sådan blomma kallas längenbladdra. Det som en feg hand sår, blir god skörd

(d.v.s. sådd av en person, som dör före skörden). Fegljus förebådar att någon människa snart skall dö. Fägdaljus, ljus som båda dödsfall. Ja, di sag till u me faigljaus mot döid ting, för de var'n gubb jär i Lau, sum had a vädakvän, u där äi de kvänni, sag än jaus brinnä i flair netar, förr'n ha blasäd kull u blai förstöird; de var faigjaus mot kvänne säggd gubbän. Feg(da)lus, lus som bådar personens död. Påkommer den sjuke i massa och på oförklarligt sätt. Den som får en harr i det lugna vattnet i viken, har fått en fegfisk, tror man. "Nu har du full fått fegfischen", sade de åt mig (när man fått onaturligt mycket fisk). Likspån brinner då en bäge av kol och aska bildar sig på ett ljus, böjer sig ned och faller av. Det bådar dödsfall inom släkten. Dä fläcker bårkläe, sa di, när dä satt sotflager appi spisel å fladdre. Då vänte di lik i huse.

6. I de ovan anförda exemplen har den varslade betydelsen omedelbart funnit sitt uttryck i det bildlika uttryck, som anger själva den varslande företeelsen. Men även då betydelsen får sitt särskilda uttryck kan bildspråket vara rikt utvecklat. Betydelsen erhåller ofta en fast formulering enligt ett traditionellt mönster. En del liknande formuleringar återfinnas inom spådomskonstens språkliga uttrycksformer. Ex.: Om ekorrarna komma fram till husen skall det spörjas lik. Lägga två kreatur ryggarna mot varandra, får man höra dödsfall. Om det kliar i vänster hand får man en nävgåva av ett kvinnfolk. Klä dej inte i rött, dä spår svart. Om kättēn tvättar högra örat, kommer karfrämmande, men det vänstra kvinnfolksfrämmande. Kliar det i högra handen, betyder det kärt handtag. Om det går hål på brödkakan, då man håller på att baka, betyder det, att den som först kommer in är kakasnål (vill ha av brödet). Dä stunner näsvist, sa di, när dä klie i näsa. Dä skulle bli nån, som skulle komme å ofrede. När hundar tjuta nattetid, blir det lik i huset inom kort. Om en står å gräddar å kaka slår å brögrissle å blir ligganes stupe på golve, då ska en få bekant lik inna kaka ä slutäten. Nor ve själaringning sista slaget sker med storeklocka, kommer ett stort lik näst ätter, mä lilla klocka ett litet. Sopar man stugan på kvällen, så sopar man bort rikedömen, säges det. Kliar det inne i handen, tegas det tack för sist. Kliar det i näsan, kommer snart en, som är snarsint.

7. I en del fall anges betydelse med allmänna uttryck för lycka eller olycka. Närmre precisering undvikes därmed. En olycklig betydelse kan därtill även göras mindre ödesdiger, mildras eller vändas om till att betyda lycka. Ex.: Om det blev knut på tråden, när man sydde, kallade de det för en trollknut, och det betydde otur; avundsknut, någon är el. blir avundsjuk på en. Om en hermelin kom fram till huset ansågs det vara lyckosamt. Kommer spitjete-tan fram ur skogen, händer något roligt. Om de glömde att sätta potatis i en fåra, kallade de den gästabudsåra, och den betydde, att det skulle bli antingen begravning eller bröllop på gården.

8. Sök uppteckna alla märken och varsel, som fått ordspråkets och det stående talesättets form eller versform. Ex.: Söderduva är sörjeduva. Att nysa, när man tänkte på något eller yttrade något,

ansågs som en bekräftelse eller ett gott förebud. Man sade: Didd e sant, ja nos po'dd; ä va sannt sem i tänkt 'det var sant som jag tänkte'. Den som liggjer å eder (äter), får sidda å dö. Den som går edanes, kommer ijin (igen) gredanes.

Östa gök, trösta gök.

Västa gök, bästa gök,

Nerre gök ä sergegök.

Sör gök ä dör gök.

wesst - besst,

sud - dug,

osst - laus,

norr - sorrg.

9. Märken och varsel kunna avläsas till mera än en betydelse - de kunna vara sammansatta eller utbyggda. Ibland får man blott höra det ena sammansättningsledet. Sök om möjligt uppteckna samtliga led! Ex.: Tappar man en sked betyder det att det kommer ett främmande fruntimmer och kniv en främmande karl, så många man tappar, så många skall det komma. Om skator hoppa på gården kommer det främmande. Hoppa de förbi utan att plocka något, så kommer det högfärdigt främmande. Om det kliar under högra foten, väntar man manfolk; om det kliar under vänstra foten kommer kvinnfolk. Om det kliar i högra örat, får man gråta, om det kliar i det venstra, får man skratta. Tappa en gaffel - karlfrämmande. Tappa en kniv - fruntimmersfrämmande. Katt hoppar upp i vagnen - lycka. Höna hoppar upp i vagnen - olycka. Gal tuppen sent om kvällarna blir det eldsvåda i huset inom kort, om hans ben äro varma, äro benen vid tillfället kalla, så blir det lik i huset. Då det tegas (kliar) i höger tumme, kommer det en gubbe, i pekfingeret en skrivare, i långfingeret en långväga, i ringfingeret en förlovad, i lillfingeret en, som är litet aktad. I vänstra handen är betydelsen densamma för varje finger, men här tegas alltid för kvinnor. Då katten sätter sig på golvet och slickar sig i röven, kommer det främmande. Sätter den sig mitt över en skarv mellan golvtiljorna kommer det fruntimmersfrämmande, sätter den sig mitt på tiljan kommer manligt främmande.

10. Ibland äro märken eller varsel utbyggda på så sätt att till varslet knytes en spådomsmetod, varigenom varslets betydelse blir närmre angiven. Ex.: När det sjunger för ens öron el. när man blir het om öronen, talar folk om en. Ber man då en person gissa, i vilket öra det sjunger och han gissar rätt, talar folk sanning om en, gissar han fel, blir man beljugen. Om det bär till, att man rimmar när man talar, får man snart brev. I fall man räknar upp alfabetet på orden i det man rimmade med - en bokstav för varje ord - så börjar namnet på den, som skall skriva brevet, med den bokstaven, som blev för sista ordet.

II.

11. Vid avslutningen liksom framför allt vid begynnelsen av ett företag, en verksamhet etc. ges ofta varsel och märken. Uppteckna sådana traditioner, som visa att särskilda tider (på dagen, veckan, månaden, året, arbetets början eller slut) varit av betydelse i varselföreställningarna! Ex.: Den första orm, man får se på året, skall man iakttaga väl; ligger den mellan solen och en själ, betyder det, att det blir någon död i släkten under året. Om den första tordyvel, man får se på våren, flyger, så får man en glad sommar, kryper han, så blir det en tråkig sommar. Ligger han död, så dör man under sommaren. Om man ej fick jämt antal neker, när man reste sista sädes-skylen, blev den som höll på med arbetet, änklings eller änka till nästa år. Håller man i något långt, när man ser nyårsnyet, så får man långt lin. Ligger man länge nyårsdagen, så blir man dåsig hela året; vad i övrigt man gör oskickligt den dagen återkommer under året. Man skall lyssna vid staldörren julafton, sen hästarna fått nattfoder; suckar hästen blir sorg i huset, gnäggas han, glädje. Om den yngste nyser vid julbordet, skall den äldste dö under året - och tvärt om.

12. När djur uppträda varslande kan det ibland (ingalunda alltid) hända, att djuren framställas såsom klarsynta, seende eller medvetna om vad som skall komma att inträffa. Ex.: Hundar och hästar äro seende. Hunden är i syne. River man upp ögonen på valparna blir de vittersynta. När en hund gråter, så sir han spöken. Ugglan väntar ut någon, när hon närmar sig hus och ropar. Om ugglan skriker, väntar ho lik. Om skeppsråttorna hoppa i sjön, skall skeppet gå förlorat. Skall någon olycka hända i ett hus, så ge råttorna sig iväg förut. För 15 år sedan brann en dag ett hus, nära sagesmannens hem. Dagen förut gav råttorna sig i väg, så man förstod att något skulle ske. I ett träd alldeles invid ett hus i Uddevalla fanns ett skatbo. En dag tog föräldrarna ungarna ur boet och flög bort med dem. Huset brann dagen efter. Således tyckes skatorna förstå, lika bra som råttorna, när något skall hända.

13. Uppteckna alla sådana varsel, som bygga på djurens läten. Ex.: Råttorna pipa lik, d.v.s. förebåda dödsfall. Skriker ugglan framme vid husen, så skriker hon ut någon. Ugglan bådä dödsfall, om hon kommer nära huset och skriker: "Klä vitt, klä vitt". Ugglans klivitt klipper svepeduken. Kommer en klävittuggla (kattuggla) fram till huset och skriar, så blir det snart död i huset. Innan gårdbon dör, höres ugglan tvätta vitt. En - - egenskap hos ugglan är att kunna säga framföre om någon kommer att flytta ur huset. Vid sådana tillfällen skriker hon inte klävitt utan upprepar fort och ofta i låg tonart "flött, flött, flött" i det hon på samma sätt som vid förestående dödsfall, går framför det hus, av och an, ur vilket flyttningen kommer att ske. Är ugglan mycket ivrig och trägen i sitt skrikande må man vara säker om, att det ej bliver långt till flyttningen eller dödsfallet, som hon bebådä, inträffar. Nyfödd! skriker ugglan, när ett barn skall komma i familjen.

14. Uppteckna sådana djurvarsel, där djuret korsar ens väg, möter, flyger på en o.s.v. Hur skall man enligt ortstraditionen kunna omintetgöra varslets betydelse eller verkan? Ex.: Springer ekorre över vägen åt höger, bådar det tur; åt vänster otur. Oturen kan användas genom att man spottar 3 gånger. Springer en ekorre över vägen - "då bär inte te" (det misslyckas för en). Löper en hare över vägen, då - "bär det bra te". Springer en katt eller en ekorre över vägen, där man färdas fram, bådar det otur eller olycka. Om det är en katt som träffas, kallas detta för katt emot.

15. Uppteckna traditionerna om möten med olika slag av personer jämte uppgifter om hur mötets betydelse neutraliseras. Ex.: Karlamöte är bästa möte. Där nästbäst är horamöte. Det sämsta är att möta ett vanligt fruntimmer. Möter man en kvinna, skall man skynda sej att hälsa så att hon inte hälsar först. Karlmot är bra. Kvinnfolkemot illa, d.v.s. om de mötte en ärbar kvinna, men lösaktig kvinna det var bra mot. Men det dåliga motet betydde ingenting om de framställde en fråga till henne, så att hon svara nej. Möter man en kvinna, så är det dåligt, så vida man inte kan komma henne att säga "ja". Men tiger hon då, är det galet, och då måste man spotta tre gånger. En dräng, som körde för en resande, mötte på vägen en kärring och bad att få vända om hem igen, men detta fick han ej för den han körde. Detta upprepades ännu en gång, men då han mötte den tredje kärringen körde han ned från vägen och runt ett slag. En gammal gubbe i Skalunda hade den seden att han skulle alltid tala till den förste han mötte, när han kom ut, så att denne svarade "ja", annars gick det olyckligt för honom.

16. Traditioner om varsel för personers ankomst, hemkomst, avfärd, olycksfall o.dyl. varvid varslet tänkes givet av vården, rådet och därmed besläktade övernaturliga väsen. (Jämför frågelistan M 8.) Ex.: Det går vård för den som skall dö: tre slag höras, kistbräderna höras slå i golvet. När man hör någon komma och gå eller hör någon knackning, så dör någon. Är någon för ögonblicket borta, så är det den som kommer att dö. Det är vården, som låter höra sig.

17. Har man talat om företeelser (övernaturliga) som tänkts vara någon slags återspeglning av något som hänt eller varit, något efterlämnat, ett under stundom förnimbart minne av något, som i verkligheten är borta, ett eko, en skugga av det som gått? Ex.: Ordet draug (draugh eller drau) betecknar något kvardröjande, något efterlämnat, ett understundom förnimbart minne av något förflutet. Personer ha kunnat efterlämna draugh, men även timade händelser m.m. ha kunnat göra detsamma. "Svepesten" har namn av att en person där låg och sörjde ihjäl sig. De som äro i syne se en svept människa ligga där. Då Fristads kyrka byggdes, pågick arbetet lika oförtutet under den svartaste natten som under dagen. Se det var vården, som gick efter vad som skett under dagen.

18. Finnas traditioner som omtala hur något i nutiden fördolt blir uppenbarat? Ofta rör det sig härvidlag om märken för en persons (dolda) egenskaper eller andra personliga förhållanden. Ex.: Om man rätt som det är ryser till, är det någon, som går över ens

blivande grav. Gal tuppen om kvällen, går en ogärningsman över ägor-na. Stå de dallrande, lysande silverbladen i kronan stilla, är det på tok med bruden. Pestmärke kallas bruna leverprickar på huden; de betyda, att pesten inte kan övervinna den, som bär märket. Om klockan stannar, är det någon i släkten som är död. Hör ett hemskt läte och sätter det i samband med att en god vän just då hängde sig. Om en hicke då tale nån om en. Kunne en då gisse rätt, vem då va, så slute hicka. Om en satt å åt, å satte i halsen, då sa'en: "Nu va ja åvunder (var jag avundad) den där biten"; vilken är det som missunnar mig maten? Hickar du, så svär någon efter dig. Om man råkar nämna någons namn av misstag, talar denna person om en. Om en tappe förkle, då tale fästman om en. Om smörgåsa föllstupe, då hade en inte gjort skäl för'a. Regnar det, när någon begravas, tror man att han varit elak mot kattor. Om de salta mycket i maten är de kära.

19. Ibland talas om att dolda ting och förhållanden liksom trängta efter att bli bragta i ljuset. Skatter vänta att bli funna och upptagna, brott och oförrätter att bli uppdagade och hämnade. Synnerligen ofta omtalas att döda gå igen för att uppenbara, angiva, varna. Jfr frågelistas M 3. På sådana ställen där bergtrollen grävt ner något, brukade det ljusa om nätterna. Där det slår upp godseldar, där skall finnas något gods (ngn nedgrävd skatt) eller något slag av någon malm. Tecken och varsel vid platser, där det fanns nersatta medel, kunde vara, att där brann ljus. Eller en löktegubbe gick där å snodde. Eller en höna låg där så uvig och ruva. En orm eller drake låg eller svängde och flög däröver. Det gömda (nedsatta medel, skatter) kunde få ligga fördolt ett par mansåldrar. Blev det inom denna tid inte upptäckts, så tändes ett litet ljus däröver, att det förstuckna måtte uppenbart varda. Men ifall att då sum ont å råkade finnas i närvana, då upptäckt hotade, passste allti då på å släckte. Ypping hemligt nedgrävt barn, som nattetid genom hemska skrik eller genom ett flämtande ljussken söker ge tillkänna brottet. Fortsätter till dess det uppdagats. Han gar oppdaga (går igen, är gengångare). Genfärder voro spökligtåg, som nattetid rörde sig från en gård, där dödsfall skulle inträffa, och mot kyrkan. Man kallade det varsel, när vådiligen omkomna (drunknade) gåvo sig tillkänna. En fiskare väckes ofta på nätterna av någon, som han trodde vara en drunknad, och om han ej svarade eller reste sig, fortfor väckandet. Många gånger tyckte kamraterna att det var onödigt med väckningen. Men stormen kom alltid, och hade de då lytt varningen fingo de sin redskap bärgad. Hände det hemma, hörde hans egna söner, när han svarade. Men det hände aldrig utan mot östan storm. En fiskare finner i havborren ett lik och drar upp det på stranden. När han just skall somna på kvällen var det som om dynan dragits av honom. Detta upprepas tre gånger, varefter han gick upp åt stranden igen. Han hittade då ett lik till, som var ilandkommet.

20. Profetior, som förutsagt vittnesbörd om en anklagads oskuld eller dylikt? Tecken uppenbarande Guds vilja eller innebärande en gudsdom? Ex.: Johan Hus profeterade och sade, att där dom tog hans

liv och där hans blod flöt, där skulle det efter hundra år stiga upp en källa ur marken. Undergörande källa rinner upp, där en oskyldig blivit halshuggen. En yngling från Bredareds socken stod vid stupstocken, dömd att halshuggas, för det han bolat med en ko. Bad till Gud om ett tecken till bevis, att han var oskyldig; ett klart sken strålade plötsligt ned över galgabacken. En man stod på galgabacken och bedyrade sin oskuld, men förgäves. Som hugget föll, skrall åskan till, ifrån klar himmel. Och litet nerom backen hade en källa sprungit upp. Tinekällan kallas hon. Hon puttrar som en kokande gryta, hennes vatten är ett bemärkelsevatten, klart som kristall och kallt som is, men smakar som blod.

21. Berättas om varningar för en stundande olycka i form av röster, nödrop o.dyl. Ex.: Skall över Bråviken med tegellass - hör ett rop: "Johan, Johan var försiktig!" Stormby nära att välta båten. Dä finns ju visse mänsker, som ha sånne därne varningar. En allmän tro har varit att - - - den som hade för stor håg att åka (skridsko) på sjön förr eller senare skulle åka ned sig och att någon tid förut man hört rop i sjön - antingen den av ödet beroende persons namn eller ock andra nödrop. Försiktighet troddes ej härvid kunna hjälpa.

22. Berättas om att något uppenbarats genom syner, som visat sig (ljussken, spökbilder, eldsvådewarsel, dödsvarsel i synlig form m.m.)? Ex.: Min mormors mor satt en dag i skogen och gjorde kvastar. När hon tittade upp från arbetet ett tag, fann hon sej sitta framför ett gruvhål med hissanordningar och allt färdigt, men synen försvann snart. Hon gjorde ett märke där hon satt, men hon kunde sen aldrig finna stället mer, så ingen gruva ha de hittat än, fastän många gått och letat efter den.

23. Den fördolda (i det förflutna, närvarande eller i framtiden) uppenbaras i drömmen. Uppteckna såväl den traditionella drömtydningen som sägner om sanndrömmar! Fegddröm (dödsbådande dröm) t.ex. att man i drömmen ser en vaken människa. Att drömma om snö, is eller annat glänsande vitt är fiskedrömmar: man kommer att fiska bra. Att drömma om eld betyder dödsfall, om man ser, att elden slocknar, annars bröllop. Det man drömmer första natten i ny bostad slår in. Har man drömt något illa, skall man tala om det, annars slår det in. Sköttgruvorna upptäcktes genom drömmar.

24. Profetior om framtida händelser (jfr frågelistan M 9 punkt 13). Ex.: Finnkäring spår, att Tidaholm skall sjunka. Trollkäring drunknat i Viskan; hennes sista ord: "Nissan, Viskan och Lagan ska taga mången avdaga". Många drunkningsolyckor i Viskan. Förutsagt att tre präster skulle ta livet av sig i Kalvs prästgård. Då två begått självmord vågar ej den tredje flytta dit. Arrendatorn begår då självmord där. Det stod en gran alldeles intill Brunflo kyrka och om den var det en sägen, att när den växt upp till kyrktaket, skulle fienden använda kyrkan som stall. Men Brunfloborna dom var knepiga dom. Dom högg ner granen. Så den spådomen blev inte sann. När hägnaden får ramla kring Jungfrukullen, så att fäfet får trampa där, skall Åsaka Torp brinna. Det har inträffat tre gånger. När

Knuts Agneta, den sista häxan i Lima socken brändes, spådde hon, att så långt som röken från hennes bål bredde ut sig skulle för framtiden ingen skog växa. Hon brändes på en kulle strax n.v. om nuvarande Limesforsens station och röken slog ned söderut över den s.k. Buheden, och på denna hed har ingen riktig skog växt förrän i mycket sen tid.

25. Många märken och varsel kunna få betydelsen (verkan) omintetgjord på allehanda sätt. Ibland kan härigenom karaktären av varsel helt försvinna, så att föreställningen kommer att likna ett påbud eller förbud. Ex.: Sprakar, smäller eller fräser det i elden bådär det död; för att förebygga detta, spottar man i elden, det enda fall då man får spotta i eld. Man får ej vända om, för att man glömt något, ty då går det galet. Vänder man om, bör man spotta tre gånger. Det är - - styggt, när någon höna vid vad tid som helst, tager sig för att gala som en tupp, ty det bådär ofred och vantrevnad i huset - - . Därför brukar man alltid genast slakta den höna som gal. Om man tar på kjolen vrång skall man vränga den rätt och spotta genom den tre gånger, innan man tar den på igen. Om man ser slantar på vägen, skall man sparka undan dem; det betyder otur i högsta grad. Om flera personer gingo ut genom stugudörren, så skulle dörren tillstängas lätt mellan var och en, i annat fall kunde oenighet uppstå mellan dessa personer.

26. Finnas några berättelser och föreställningar, som visa, att man kunnat undvika att själv bilda varslet eller förebudet eller att man sökt på annat sätt påverka varselbildningen? Ex.: Om någon tar på sig en klädpalt vrång, betyder det olycka. Men om han inte tar av sig den utan låter den va på vrång, gör det inget. En björk växer på en torva, som flyttar sig på Borgstena sjö. Då den ligger vid östra änden av sjön är det fred i landet, men drar den sig mot västra landet blir det krig. En bonde, som försöker binda fast henne, blir sjuk.

27. Finnas några berättelser och föreställningar, som visa att man förekommer varslet, förebudet, på förhand gör sig osårbar för varslets betydelse (verkan)? Ex.: När man lånar bort en nål, skall man först träda i en tråd i denna, ty annars kommer man att få lämna bort sina barn tomhänta. Fuglebetet en bit mat, som en tar på morgonen, för inte fåglarna skall dåra en. Kl. 2 på morgonen voro alla gästerna samlade. Då jag inträdde i samlingsrummet, räckte hushållerskan mig ett litet glas vin som dårklunk och en liten bit bröd som dårbit. Det är nämligen farligt att höra göken fastande, ty då kan man bli dårad av honom - - - .

28. Har man - i motsats mot vad i föregående punkt anfördes - sökt befästa varslets, förebudets, betydelse eller sökt själv åstadkomma ett förebud? Ex.: Runda skumbilder i kaffet betyda pengar. Men man skall skynda sig att ta dem med skeden och dricka upp dem, ty annars gå de ifrån en. Under dopakten borde barnet skrika för att det skulle bliva en god sångare. Den av faddrarna, som bar fram barnet borde förorsaka barnet att skrika, t.ex. genom att nypa barnet. På en gård i Skytts härad lockades katten upp i vagnen,

när husbonden skulle köra ut. Denne skulle då få lycka med på resan. En svart skalbagge, som oroligt löper av och an på marken, heter i Varend tidandeskrubba. Möter man på vägen en tidandeskrubba, så bådär det för nyheter. Varendbon säger då: "Gud give mig god tidande!"

29. En art av föreställningar, som kunna anses nära besläktade med märken, förebud och spådom äro de magiska önskningarna, innebärande en försäkran om att det tänkta, önskade, kommer att slå in. Ex.: Om man sitter mellan två syskon av lika kön, så får man önska sig något. När man ser ett stjärnskott, får man önska sig tre ting. Om man hittar en syrenblomma med udda blomblad, det är tur, och om man äter upp den och önskar sig något tyst för sig själv skall det slå in. Kan man komma under ett gökträd (träd i vilket en gök sitter och gal) och hålla i det medan man läser Fader-vår, så får man önska sig tre ting. För varje gång det blir ny, kan man gå ut och niga tre gånger för nyet och önska sig något tyst för sig själv, skall det slå in. Kallades att niga för nyet. Om man tänder en tändsticka och samtidigt önskar sig något kan man se, om det slår in ifall man byter om och fattartag i den förkolnade ändan på tändstickan, när den är halvbränd. Får man den då att brinna upp helt och hållet, går önskan i uppfyllelse.

30. Besläktat med varselföreställning är även föreställningen om att vissa ting eller förhållande förorsaka olycka eller lycka. Ex.: Dåras av göken vill säga: att höra göken fastande. Den som det gör, dåras av honom, och skall, efter gemene mans tankar, ej hava god betydelse. Söderduva är sörjeduva, är ett gammalt ordspråk. D.v.s. om man första gången på våren hör duvan söderut, och man är på fastande mage, så skall man under det året få sorg. Man säges då ha blivit duvsketen. Bli lomskiten: höra lommen på morgonen, innan man ätit. Man anses då komma i sjönöd. Om det kom in en fluga i rummet om vintern, kallades den lyckofluga, och den skulle de vara rädda om och ej döda, ty den hade tur med sig.

31. I många fall är det osäkert om det är frågan om en verklig tro på förebud eller varsel. Exempelen nedan visa att man sökt skrämman barn, tjänstefolk etc. med en föreställning om förebud. Förebudets uppgift synes i varje fall vara av uppfostrande art: man skall ej bete sig oskickligt, ty då blir det olyckligt. Ex.: "Ät inte grädde, barn", sa mormor, "för då tappar ni håret". Det var när det kärnades, och barnen åto av grädden. Sätter man ett par skor på ett bord, betyder det förargelse. Friarn kokar bort säges om man låter vatten stå och koka.